

25.81x27.69	1/3	עמוד 1	המגזין	מעריב	08/01/2017	56704937-1
מוסד למחקר מדיניות לאומית בטכניון פרופ' אופירה אילן - 85300						

האם חוק השקיות החדש אכן מועיל לצמצום הנזקים הסביבתיים?

גלית עדות | 06

23.54x32.67	2/3	6	עמוד	המגזין	מעריב	08/01/2017	56704965-2
מוסד למחקר מדיניות לאומית בטכניון 85300 - אופירה אילון							

הטבע האנושי

האם הוא בכלל אפקטיבי? והאם יש דרכים טובות יותר להילחם בנזק הסביבתי? חוק השקיות שנכנס לתוקפו לפני שבוע בדיוק סופג ביקורת מצרכנים ומחוקרים בתחום • אלא שמול המתנגדים עומדים אלו שמתעקשים כי מדובר בצעד ראשון והכרחי: "הוא יכשיר את הלבבות לשינויים גדולים יותר בהמשך"

גלית עדות

אלא שלא כולם בטוחים שהחוק החדש יהיה אפקטיבי. ממחקר שערכה פרופ' אופירה אילון במוסד שמואל נאמן ב-2008 עולה כי אומנם השקיות הן רכיב בפסולת שאינו מתפרק, אולם "מדור" בר ב-0.8% בלבד מהפסולת הביתית, כך שלמעשה ערך הנזק הזה הוא נמוך. כמו כן, גורמות השקיות נזק אקולוגי לבעלי חיים מסוימים, אך גם כאן מדובר בנזק יחסית שולי, לשון המחקר.

גם את שאלת המפגע הסביבתי בחן המחקר, באמצעות סקר שברק מהם השיי מושים שנעשים בשקיות לאחר שהן עוזרות את החנות. לפי ממצאי המחקר, רבע מהן נזרקות מיד לאשפה, מחציתן הופכות לשקיות לזבל והשאר עוברות לארזי זח מוצרים. "המפגע הסביבתי נוצר בעיקרו מהשקיות המשמשות לאריזה לצורך יציאה לטיול ולנסיעות", נכתב במחקר. "מכאן שהמפגע העיקרי עלול להיגרם מכ-6% מהשקיות".

המשרד לאיכות הסביבה ציין גם את הפגיעה בבעלי חיים כחלק מחסרונות השימוש בשקית, אולם המסמך שחיברה פרופ' אילון מצטט את האקולוג הראשי של רשות הטבע והגנים באזור אילת, ד"ר בני שלמון. לדבריו, עיקר הנזק מאכילת שקיות פלסטיק נגרם לאוכלוסיית היעלים, והערכתו היא שמדובר בפרטים בודדים מדי שנה.

בשורה התחתונה נכתבו הדברים הבאים: "המסקנה הכוללת של הדוח אינה תומכת ביישום הכלים הרגולטיביים שנו בחנו. ניתן להקטין חלק מהנזק הסביבתי של השקיות על ידי הקצאת משאבים נוספים, לא גדולים יחסית, לפיקוח ואיסוף הלכלוך, במשולב עם הגברת החינוך, הסברה ומנגנונים וולונטריים של הרשויות. התחליף לשקיות הפלסטיק צריך

בואו נדבר על שקיות", קורא תשדיר הפרסומת שהשיק את חוק השקיות ומפרט את הנזקים העצומים לסביבה שגיי לומים בהן, רק שכדרכם של חוקים ביישראל, גם זה התחיל במלוא הכוונה, אך הסתיים במה שהמומחים מגדירים "הרע במיעוטו".

השקיות, המכונות "שקיות גופייה", מיוצרות מפוליאיתילן צפוף וניתנות לכל דורש במרכולים ובחנויות. ההערכות הן שלישאלי הממוצע יש תיאבון לשקיות. כל אדם משתמש ב-274 שקיות בשנה, כלומר, בסך הכל יותר משני מ"י ליארד בשנה. מדובר בכמות עצומה לעור מת מדינות האיחוד האירופי, שם הנתון עומד על 198 שקיות לאדם בשנה.

החוק לצמצום השימוש בשקיות נשיאה חרף פעמויות נכנס לתוקף בשבוע שעבר, ב-1 בינואר, אך החל את דרכו כבר ב-2014, בהובלת השר להגנת הסביבה דאז עמיר פרץ. החוק אוסר חלוקה חנם של השקיות ברשתות הקמעונאיות הגדולות, ומאפשר את מכירתן בקופות הרשתות במחיר של 10 אגורות ליחידה. באתר המשרד לאיכות הסביבה מפורטים נוקי השקיות: הן אינן מתפרקות מאות שנים, ממלאות את ארתי הפסולת ומגדילות את נפח הפסולת; הן מתעורפות ברוח ומוזמות את השטחים הפתוחים, שמורות הטבע וחופי הים; פסולת הפלסטיק מגיעה גם אל מימי הים ופוגעת במרקם החיים בסביבה הימית העולמית. קרעי השקיות פוגעים בחי ובצומח בים וביבשה; את שקיות הפלסטיק קשה להפריד מיתר הפסולת, וכך הן מפריעות בתעול תשתיות מיון הפסולת, מפחיתות את יעילות המיחזור וגורמות לאובדן חומרי גלם.

עו"ד אסף רוזנבלום, אדם טבע ודין: "נכון, השקיות הן לא המפגע הכי גדול, ויש בפסולת דברים יותר בעייתיים שהמשרד לא מטפל בהם כראוי, אבל אין פתרונות קסם. לא צריך לזלזל. כשמדברים על שני מיליארד שקיות בשנה שמגיעות לפסולת ומתמלאות בנוזלים זה מכגע רציני מאוד"

זנבלום, מנהל המחלקה המשפטית בעמותת אדם טבע ודין. "הגישה הנכונה היא לטפל בכל זרם פסולת בנפרד. מעבר לזה, לא צריך לזלזל. כשמדברים על שני מיליארד שקיות בשנה שמגיעות לפסולת, מתמלאות בנוזלים ותופסות נפח, זה מפגע רציני מאוד. לא רבים המדברים שאפשר בהיטל קטן לשנות בעיה סביבתית".

המחקר שערכה פרופ' אילון התייחס למחיר של שקל אחד שיושת על הציבור על כל שקית פלסטיק, אולם החוק שיוזם פרץ דיבר על 30 אגורות לשקית. גם המחיר הזה ירד עם הזמן והפך ל-10 אגורות בלבד. "גם 30 אגורות נחשבות מחיר נמוך בהתחשב בהיטל המוטל בעולם", טוען רוזנבלום. "ההמלצות של המשרד לאיכות הסביבה, שעשה בדיקה כלכלית בנושא, הייתה לקבוע היטל של 60 אגורות, וגם זה לא ממש גבוה. אולם היו לחצים בזמנו מצד משרד הכיכלה וזה גרם להורדת ההיטל. כשהשר לשעבר אבי גבאי נכנס לתמונה הוחלט להוריד ל-10 אגורות. למה? הטענה הייתה שצריך להתחשב ביוקר המחייה. אבל הראינו לפי הנתונים שדווקא היטל נמוך מעלה את יוקר המחיה, כי יותר אנשים לוקחים את השקיות ומשלים את המס. ככל שההיטל גבוה, אנשים נמנעים ולא משלמים, ואז הנהיטל על הציבור יורד. למרות כל זה השר התעקש והסביר את הגישה שלו בזה שהוא לא יודע מה יהיו ההשפעות של ההיטל. רק בלחץ שלנו הכניסו סעיף שמאפשר

להיות שקיות לשימוש רביפעמי, שימנעו את הנזק לשטחים הפתוחים". "צריך להשקיע את מרב המאמצים בפתרון הגורמים הבעייתיים, ולא להשקיע 80% מהמאמצים כדי לפתור 20% מהבעיה", קובעת פרופ' אילון. "יש חוק אריוות במדינה, והשקיות הללו אמורות להיות חלק מהחוק. אבל מתוכו החריגו כבר את הבקבוקים במסגרת חוק הפיקדון וכעת מחריגים את השקיות, וזאת במקום לטפל במערך השלם של הטיפול בפסולת ואריוות. זו מערכת יקרה ולא יעילה, כי שמים את הכסף על השוליים. טפל באריוות ותפתור את כל הבעיה".

הציבור ישלם

הקולגות של אילון חושבים אחרת. "החוק מעולה לסביבה, וכל הכבוד למי שיוזם אותו", אומר פרופ' דני רבינוביץ, עד לאחרונה ראש בית הספר ללימודי הסביבה ע"ש פורטר באוניברסיטת תל אביב. "אין ספק שמספר השקיות שאנשים ייקחו ויזרקו יצטמצם, ולא חשוב בכמה. הרי כל שקית כזאת היא מפגע סביבתי צף. כל דרך להוריד נפח ומרכיב פסולת היא טובה. זה שיש דברים יותר גדולים ורעילים זה ברור, רק שיש להתמודד עם כל חלק מזרם האשפה והפסולת בדרכים המתאימות לו". "נכון, השקיות הן לא המפגע הכי גדול, ויש בפסולת דברים יותר בעייתיים שהמשרד לא מטפל בהם כראוי, אבל אין פתרונות קסם", אומר גם עו"ד אסף רוי

25.3x32.76	3/3	7	עמוד	המגזין	מעריב	08/01/2017	56704966-3
מוסד למחקר מדיניות לאומית בטכניון פרו' אופירה אילו - 85300							

הוביל את חוק השקיות. פרץ צילום: מרים אלטר, פלאש 90

הלבבות לשינויים גדולים יותר בהמשך. בצורה לא מסובכת אפשר להפוך את העולם לאקולוגי יותר". סמנכ"ל המשרד להגנת הסביבה גיא לסט מסר בתגובה: "כרגע, לפי כל האינדיקציות שלנו, זה עובר. ברשתות השיווק מדברים על קיטון דרמטי במספר השקיות, השאלה היא מה יקרה לאורך זמן. אנחנו יודעים ש-10 אגורות לשקית זה אפקטיבי פחות. ההחלטה הייתה של המחוקק ולא של פקדי המשרד, במטרה שלא ליצור מעמסה על הציבור. אני מתאר לעצמי שאם היינו גובים 20-30 אגורות היו אומרים שאנחנו רוצים לייצר צורך הכנסות למשרד. הכסף עובר לקרן פת הקרן לשמירת הניקיון והיא תנתב אותה להוצאה על ניקיון רשות הרבים. בנוסף, זה יאפשר לנו להוציא כסף למי ניעת זיהום האוויר. מקור המימון לקמי פיין ולסלים הרב פעמיים הם מהחשבון הזה ממש".

החוק אוסר חלוקה חינם של השקיות ברשתות הקמעונאיות צילום: נתי שוחט, פלאש 90

ד"ר דניאל מישורי, אוניברסיטת תל אביב: "החוק הזה הוא פשרה. כדי לייצר את התמריץ הכלכלי מחיר השקית אמור לעמוד על חצי שקל לפחות. מכיוון שהוא עומד על עשר אגורות, התמריץ לא יעבוד, ומה שנשאר הוא הערך הוא נכון וחשוב, מאחר שהשקיות הרסניות לטבע"

בוע קנייה בסכום של 500 שקלים, והיית אמורה לקבל שלוש שקיות, אמרו לי שנגמר. אני מאמינה שהרשתות מחכות ל-17 בינואר, המועד שקבוע בחוק לסיום חלוקת השקיות הרב-פעמיות בחינם, כדי למכור לי אותן. כך יעשו עלי קופה. כולם עושים עלינו סיבוב. ואיך אומרים? הציבור מטומטם, ולכן הציבור ישלם".

בין דיבור למעשה

האם הקמפיין יוביל לשינוי תודעתי של הציבור? בשבוע שעבר כבר פרסם שיישומן של חוק השקיות עורר זעם בקרב חלק מהצרכנים, ואף החלה בעקבותיו מחאה בפייסבוק ששמה "מבצע שנקל", שבמסגרתה היוזמים יוצאים נגד פעילי איכות הסביבה שמנסים "לחנך אותם בכוח".

"החוק הזה הוא פשרה", אומר ד"ר דניאל מישורי, חוקר בחשיבה סביבתית מבית הספר ללימודי הסביבה ע"ש פורטר באוניברסיטת תל אביב. "כדי לייצר את התמריץ הכלכלי מחיר השקית אמור לעמוד על חצי שקל לפחות. מכיוון שהוא עומד על 10 אגורות ולמעשה הוא מס,

להעלות את ההיטל בהמשך". אולם כאן לא הסתיימה הסאגה. "אמי רנו שככה לא עובדים. שאלנו מה היעד שלנו בכלל? כמה שקיות רוצים להיפחית?" מספר רוזנבלום. "זה לא אמור להיות שרירותי. האיחוד האירופי פי קבע יעדים לכל המדינות להפחתה של 90 שקיות לנפש לשנה עד 2019 ו-40 שקיות לנפש עד שנת 2025. אנחנו חושבים שיש לאמץ את היעדים האירופיים או לפחות לקבוע בחוק את היעד. כרגע יש סעיף בחוק שאומר שהשר צריך עד 2018 לקבוע את היעד. לצערי, התחיי לו כאן לצעור, רק לא יודעים לאן".

אחת השאלות הנוספות שהועלו היא לאן הולך הכסף שנגבה מהציבור על שקיות הפלסטיק. "הכסף חוזר לקרן לשמירת ניקיון של המשרד להגנת הסביבה", מבהירה פרופ' אילו. "אבל אם תקראי את דוח מבקר המדינה מדצמבר 2016, תראי שהמשרד לא מצליח לעשות שימוש הולם בכספים הללו, ואני לא חושבת שהם יצליחו לעשות שימוש הולם בהם גם בעתיד. בנוסף, לפי החוק, על כל קנייה מעל 100 שקלים אני אמורה לקבל שקית רב-פעמית. אבל כשעשיתי השי-

התמריץ לא יעבוד, ומה שנשאר הוא הערך. הערך הוא נכון וחשוב, מאחר שהשקיות הרסניות לטבע ומהוות ביטוי בולט לעין של התרבות החד-פעמית של הכלכלה החד-כיוונית, זו שלוקחת משאב כי טבע יקרים וכורה ממעבה האדמה חומר יקרי ערך ורעים בו זמנית ומחזירה אותם לסביבה. לכן, כל צעד שנועד להגביל את הטירוף האנטי-אקולוגי הוא צעד בכיוון הנכון. החוק אומנם לא אידיאלי ועושה רק חצי עבודה, אבל האלטרנטיבה, שכוללת את המשך המצב הקיים, היא לא הגיונית. הכלכלה שלנו רואה בפסולת משהו חיובי: מכניסה תשומות כדי להגביל מכירות ולכן מחלקת שקיות בחינם. התשלום על השקיות מגולם במחיר המוצרים, אבל הנוק הסביבתי לא מגולם. לא אנחנו משלמים אותו ולא התאגידים. אין סיבה לייצר דברים חד-פעמיים מיותרים לגמרי. זה חינוך אנטי-סביבתי מתמשך". אבל לדבריו, גם חינוך נטו לא יספיק במקרה הזה: "כשאומרים לציבור 'תיהרר מצריכה של שקיות', אבל מחלקים אותן בחינם, מחנכים את הציבור שזה בסדר לצרוך שקיות מפלסטיק, שאינן ביולוגיות ולא מתפרק. זה ההבדל בין הדיבור למעשה. יש להתנהג בצורה נכונה, וזה בין השאר להגיד שאנחנו לא מוכנים להיחלש לוקת שקיות בחינם, כי יש להן עלויות סביבתיות. ועדיין, עם כל הביקורת, אם החוק יגרום לאנשים לחשוב על הסיבות הללו, הרווחנו. אומנם ככל הנראה מספר השקיות לא יפחת משמעותית והשינויים לא יהיו גדולים, אבל אולי הם יכשירו את